

УДК 37.035.6(73)

РОЛЬ СУЧАСНОЇ АМЕРИКАНСЬКОЇ ШКОЛИ У ВИХОВАННІ СВІДОМИХ ГРОМАДЯН-ПАТРІОТІВ

Є.О. Барилко

У статті висвітлюється й аналізується досвід патріотичного виховання учнів середніх шкіл США, розглядається роль сучасної американської школи у вихованні свідомих громадян-патріотів.

***Ключові слова:** патріотизм, патріотичне виховання, сучасна американська школа, навчально-виховний процес, патріотична свідомість, громадянська культура, національні цінності, виховання свідомих громадян-патріотів, учні середніх шкіл США.*

У “Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності” зазначається, що метою громадянського виховання є формування “свідомого громадянина, патріота, професіонала, тобто людини, з притаманними їй особистісними якостями, з рисами характеру, світоглядом і способом мислення, вчинками та поведінкою, спрямованими на саморозвиток та розвиток демократичного громадянського суспільства в Україні” [1, с.3].

Українське суспільство має гостру потребу в підвищенні ефективності вітчизняної системи патріотичного виховання. Досвід розвинених країн у цьому сенсі має сприяти ефективному розв’язанню даної педагогічної проблеми в Україні.

Врахування багатого досвіду Сполучених Штатів у вихованні відданих своїй державі громадян сприятиме збагаченню вітчизняної системи патріотичного виховання зростаючого покоління в школі.

Теоретичні та практичні надбання щодо патріотичного виховання в сучасній американській школі є цінним джерелом для запозичення позитивних досягнень у даній галузі ще й тому, що виховні системи двох країн мають багато спільного, зокрема демократичні та

гуманістичні ідеї щодо виховання.

Проблематика патріотичного виховання в педагогіці США досліджувалася багатьма українськими та зарубіжними вченими. Значний доробок в сучасну теорію і практику виховання патріотизму в учнівської молоді шкільного віку мають роботи Дж. Д. Батлера, Т. Браммельда, Дж. Спрінга, Дж. Л. Чайлдза. Доречно окремо виділити монографію Дж. Гутека “Філософські та ідеологічні основи виховання”, в якій автор аналізує вплив різних філософських течій на процес патріотичного виховання.

Різні аспекти патріотичного виховання школярів висвітлюються в публікаціях М. Берковітца, Н. Вілланд, Е. Вінн, Л. Колберга, Т. Лікона, Л. Нуччі, А. Олденквіста, Ф. Пауера, К. Райана, Дж. Реста, Е. Тюріела, Е. Хіггінса, В. Хьюїта, Е. Шиффер та ін.

Проблеми виховання патріотизму в школах США торкалися у своїх дослідженнях вітчизняні вчені Б. Вульсон, Л. Гончаров, О. Джуринський, Г. Дмитрієв, В. Кравець, Т. Левченко, О. Літвінов, З. Малькова, В. Мітіна, В. Пилипівський, К. Салімова, В. Червонецький та ін.

Вивчення проблеми патріотичного виховання учнівської молоді в США дозволило виділити такі малодосліджені її аспекти: зміст, форми і методи виховання патріотизму в американських школярів та технологій його реалізації у навчально-виховному процесі середніх шкіл США. Проаналізувавши наукові дослідження, ми дійшли висновку щодо необхідності зосередити увагу на ролі сучасної американської школи у вихованні свідомих громадян-патріотів. Цей досвід може бути використаний і в Україні.

Мета статті полягає в тому, щоб розглянути і проаналізувати роль сучасної американської школи у вихованні свідомих громадян-патріотів.

У США, як і в більшості країн сучасного світу школа посідає провідне місце у підготовці молодого покоління до життя. В школі здійснюється цілеспрямований педагогічний процес, який є керованим. Принципове значення в досягненні мети та ефективній реалізації змісту виховання патріотизму в учнівської молоді надається учителю, його професійній готовності та переконанню в необхідності його здійснення, духовному і моральному самопочуттю, в якому виявляються любов і щирість ставлення до батьківщини і яке є запорукою успішності прищеплення учням відповідної якості.

Шкільні роки є міцним підґрунтям для подальшого розвитку особистих і громадянських якостей майбутньої дорослої людини, її переконань, світоглядних уявлень, ставлення до держави та її потреб. На думку видатних американських діячів Т. Джеферсона, Дж. Медисона, Дж. Адамса, саме від освітніх закладів, від знань, умінь, навичок і чеснот майбутніх громадян, набутих ними у школі, залежить існування вільного суспільства[3]. Отже, школа несе моральну відповідальність за розвиток громадянської культури й відповідальність учнів. Виховання патріотичних і громадянських якостей учнівської молоді в середніх школах США відбувається в процесі різних форм навчальної роботи, яка поділяється на формальну і неформальну. Перша передбачає організацію і здійснення навчально-виховного процесу в межах офіційно відведеного часу та затвердженого адміністрацією школи розкладу занять з фіксованим набором навчальних дисциплін – формальна освіта (formaleducation). Неформальна освіта (non-formaleducation) в межах школи пов'язується з позакласною діяльністю учнів (участь у різноманітних гуртках, клубах, студіях, ансамблях, заходах, що проводяться школою у позаурочний час, тощо).

Як відомо, навчально-виховний процес у сучасній школі скеровується, насамперед, навчальними планами і навчальними програмами, останні в Сполучених Штатах Америки мають назву курікули (curricula). Шкільні програми з громадянської освіти і виховання (civic education) також створюються за принципом курікул, які являють собою операціоналізовані навчальні програми, в яких визначаються не тільки загальні цілі або головні напрями педагогічного процесу, але й в усіх подробицях обмірковується послідовність конкретних операцій навчання, що сприяють досягненню поставлених цілей навчання. У навчальних планах середніх шкіл США передбачається спеціальний курс з виховання громадянськості й патріотизму “Громадянська освіта і виховання” (“The Civics” or “The Civic Education”), що сприяє формуванню громадянських й патріотичних якостей в американських школярів. Нещодавно громадянська освіта розглядалася як складова частина соціальних наук, але зараз вищезазначений курс є обов'язковим і самостійним, наприклад, як історія, географія або економіка у межах циклу “Соціальні науки” (Social Sciences).

У 1987 році у Сполучених Штатах Америки було створено Центр громадянської освіти і виховання (CenterforCivic education)з метою втілення “головної місії освіти”– впровадження громадянської освіти і виховання в навчальних закладах США[3]. Конституція кожного американського штату визнає громадянську освіту як “провідну місію школи”[3]. Відома американська соціологічна організація Фі Дельта Каппа (PhiDeltaKappa / Gallup) протягом 3 років проводила дослідження щодо визначення пріоритетної мети освіти. Опитування американців свідчать, що абсолютна більшість мешканців Сполучених Штатів Америки вважають громадянську місію шкіл за пріоритетну мету освіти [5].

Громадянську місію шкіл визнано пріоритетною метою освіти в законі “Національні цілі освіти – 2000” (1994р.), а саме: Ціль №3 і Ціль №6 пов’язані з очікуваними досягненнями у сфері громадянського виховання школярів і майбутніх дорослих громадян США [2; 3]. Протягом 2 років Центр громадянської освіти і виховання проводив дослідження щодо визначення необхідного рівня знань учнів 4-х, 8-х, 12-х класів американських шкіл з громадянської освіти. Разом в опитуванні брало участь понад 3 тисячі громадян США, які відповідали на запитання, що мають знати учні, та якими вміннями та навичками вони повинні оволодіти в сфері громадянської освіти [2; 3]. Після аналізу результатів дослідження Центром громадянської освіти і виховання спільно з департаментом освіти США було розроблено Національні стандарти з громадянської освіти, виховання і управління (National StandardsforCivicsandGovernment). У вступі вищезазначеного документа перелічено установи, які сприяють розвитку громадянських знань, умінь та навичок американської молоді, формують громадянські якості особистості. Це – родина, релігійні установи, засоби масової інформації, різноманітні суспільні організації тощо. Але у Національних стандартах з громадянської освіти, виховання і управління підтверджується думка щодо особливої ролі школи у формуванні громадянської культури і громадянської відповідальності молоді. Відповідно до Національних стандартів громадянською освітою і вихованням мають бути охоплені всі учні, починаючи з молодших класів до випускних, тобто мова йде про безперервність громадянського виховання в школі[3].

Перший розділ цього документа має назву “громадянська місія шкіл”, у якому зазначено, що громадянська освіта відіграє провідну роль у збереженні й покращенні американської конституційної демократії. Метою громадянської освіти і виховання є відповідальна участь компетентних громадян, відданих фундаментальним цінностям і принципам американської демократії у політичному житті країни. Ефективна і відповідальна участь вимагає опанування знань й інтелектуальних умінь, а також сприяє розвитку певних рис характеру, що збільшує можливість майбутніх дорослих громадян брати участь у політичних процесах, що, в свою чергу, сприяє розумному функціонуванню політичної системи й удосконаленню суспільства[3].

На думку Р.Рілі, голови секретаріату Департаменту освіти США, вищезазначені Стандарти зосереджують зусилля освітян навколо трьох напрямів діяльності:

–покращення громадянської освіти і виховання;

–оволодіння учнями основоположних цінностей американського суспільства (істина, справедливість, патріотизм, рівноправність, конституційна форма правління, верховенство влади, дотримання прав людини);

–формування громадянських якостей [3].

У Національних стандартах громадянська освіта розглядається як комплексна дисципліна, що виходить за межі соціальних наук. У документі визначено базовий рівень знань з громадянської освіти учнів 4-х, 8-х, 12-х класів американських шкіл. Стандарти розроблено як для учнів, так і для вчителів, а також окремо для навчальних закладів. Відповідно до визначених стандартів американські школярі оволодівають не лише знаннями з громадянської освіти й основоположними цінностями американського суспільства, але й інтелектуальними і діяльними вміннями та навичками. Стосовно стандартів для шкільних учителів мова йде про їхню готовність і здатність передавати учням високоякісні знання з громадянської освіти, сприяти їхньому засвоєнню і формувати в учнів громадянські якості. Навчальні заклади, як зазначено в Стандартах, створюють відповідне освітнє середовище і надають можливість учням опанувати знаннями, вміннями та навичками [3].

У документі визначено зміст формальної і неформальної громадянської освіти. Зміст Національних стандартів з громадянської

освіти, виховання і управління містить у собі складові, що є відповідями на 5 важливих комплексних запитань:

- Що таке громадянське життя, політика, уряд?
 - Якимчином організовано американську політичну систему?
 - Як уряд, сформований згідно з Конституцією США, реалізує цілі та захищає цінності і принципи американської демократії?
 - Яку роль і функції виконують громадяни в американській демократії?
 - Як ставляться американці до інших народів та світових проблем?
- [3].

Кожне запропоноване запитання складається з декілька простих, наприклад, останнє з них “Яку роль і функції виконують громадяни в американській демократії?” містить у собі наступні складові, тісно пов’язані між собою за логікою побудови:

- A. Що таке громадянство?
- B. Які права мають громадяни?
- C. Які обов’язки мають громадяни?
- D. Які риси складають громадянський характер?[3].

Стандартами передбачено, що учні середніх шкіл США повинні знати відповіді на запропоновані запитання. Крім того, школярі мають навчитися робити пояснення, давати оцінку, відстоювати власну точку зору, розвивати критичне мислення. Наприклад, щоб відповісти на запитання: “Як американська політична система забезпечує вибір і можливості участі у політичному житті?” учні мають надати пояснення щодо ролі і впливу засобів масової інформації на політичне життя у Сполучених Штатах Америки, тобто пояснити значення і важливість свободи преси; оцінити роль телебачення, радіо, преси, Інтернету, електронної пошти у політичному житті країни; пояснити, як Конгрес, президент, державні та місцеві чиновники використовують засоби масової інформації для переконання громадян.

Центром громадянської освіти і виховання відповідно до Національних стандартів з громадянської освіти, виховання і управління було розроблено й запропоновано для використання значну кількість програм саме з цього напрямку. Кожного року понад чотири з половиною мільйони студентів, що беруть участь у програмах, реєструються у Центрі громадянської освіти і виховання [3]. Для американської молоді розроблено такі програми: “Ми, народ.

Громадянин і Конституція”, “Проект ‘Громадянин’”, “Компанія з впровадження громадянської освіти”, “Громадяни, не спостерігачі”, “Основи демократії”.

Навчальна програма “Ми, народ. Громадянин і Конституція” є найбільш поширеною серед усіх вищезазначених. Вона призначається для роботи з учнямисередніх шкіл США, починаючи з молодших класів до випускних. Метою програми “Ми, народ. Громадянин і Конституція” є розвиток у школярів громадянської культури, компетентності й відповідальності. Учні, що беруть участь у навчальній програмі, отримують знання з історії США та засвоюють принципи американської конституційної демократії. Одночасно вони усвідомлюють сучасну актуальність Конституції США та Білля про Права. Особлива увага приділяється таким питанням, як роль громадянина в американському суспільстві, що має пам’ятати учень, щоб стати справжнім громадянином країни з конституційно-демократичною формою правління. Крім того, майбутні громадяни США мають розвивати свої інтелектуальні здібності, і насамперед уміння аналізувати, приймати рішення, доносити до оточуючих власну точку зору, вислуховувати й намагатися зрозуміти інших, а також дотримуватися ustalених норм поведінки, що існують у вільній державі, побудований на принципах справедливості, толерантності, чесності її громадян. Отже, американський громадянин має бути одночасно і патріотом, і критиком, і розважливою людиною, тобто здатним критично мислити і діяти. Американські педагоги визнають, що вони повинні виконувати дуже непросте завдання: виховувати патріотизм і одночасно формувати в молоді критичне мислення – виховувати у неї гордість за країну й стимулювати майбутніх дорослих громадян до конструктивної участі в політичному житті. Таким чином, громадянська освіта для американських педагогів – це виховання відповідальних громадян, що беруть активну участь у політичному житті держави [3].

Програма “Ми, народ. Громадянин і Конституція” базується на матеріалах, розроблених Центром громадянської освіти й виховання і визнаних провідними американськими освітянами[3]. Вчителям шкіл пропонують для використання комплект матеріалів, що складається з книги для вчителя і 30 підручників для учнів. Підручник “Ми, народ. Громадянин і Конституція” складається з таких розділів: “Філософські та історичні основи американської політичної системи”, “Як було

створено Конституцію США”, “Як реалізуються у житті принципи, закладені в американській Конституції” тощо. За допомогою підручника “Ми, народ. Громадянин і Конституція” школярі навчаються розуміти сутність громадянського суспільства, патріотизму, вирішувати громадські проблеми, відстоювати власну точку зору, опановують навички критичного мислення. Підручники надають більш детальну картину політичної структури американського суспільства, розповідають про взаємодію законодавчої та виконавчої влади, про функції різних органів влади, роль партій, вибори до Конгресу, розкривають ідеї конституційної демократії та роль кожного громадянина у політичному житті демократичного суспільства у майбутньому. Книга для вчителя містить у собі теми і плани занять, наприклад: “День Конституції”, “День громадянства”, “Вибори в США”, “Джордж Вашингтон”, “Джон Медісон”, “Абрахам Лінкольн” та ін. Після вивчення включених у підручник тем учням пропонується перевірити набуті знання за допомогою тестів [3]. Школярам, що користуються програмою “Ми, народ. Громадянин і Конституція”, надаються не лише теоретичні знання, але й пропонується відтворити слухання в Конгресі США, де вони мають можливість продемонструвати свої інтелектуальні вміння та навички в питаннях громадянської компетенції. Наприкінці програми учням старших класів пропонують взяти участь у змаганнях, де перевіряються їхні знання і розуміння американської конституції, нерідко це відбувається у формі рольової гри, де відтворюються слухання у Конгресі. Молоді люди мають можливість висловлювати власну думку щодо актуальних історичних і сучасних проблем. Змагання оцінює комісія експертів, що є кульмінацією програми. Навчальна програма “Ми, народ. Громадянин і Конституція” фінансується Департаментом освіти США і створена за підтримки Конгресу США. Конгресмени, керівники організацій і підприємств беруть активну участь у проведенні заходів. Контролюючою Службою (ОКС) Департаменту освіти США і професором Р.Броді Стенфордського університету проведено низку досліджень, присвячених даній програмі. За результатами досліджень учнівська молодь, яка брала участь у програмі “Ми, народ. Громадянин і Конституція”, продемонструвала набагато кращі знання, вміння та навички з кожної теми, порівняно з їхніми однолітками, що не користувалися програмою [3]. На думку Р.Броді, програма успішно

працює завдяки своїй структурі й інноваційному характеру. Останнє дослідження незалежної компанії “Корпорація з організації перевірки програм” свідчить про те, що за результатами тестів учасники навчальної програми “Ми, народ. Громадянин і Конституція” отримали глибокі політичні знання, набагато кращі, ніж ті, що мають їхні ровесники та навіть студенти університетів, що вивчають політичні науки[3]. Після закінчення програми молоді люди отримують сертифікат, який засвідчується й підписується конгресменом.

Навчальна програма “Проект ‘Громадянин’” є складовою циклу “Ми, народ”. Вона має багато спільного з програмою “Громадянин і Конституція”. Вперше програму було запропоновано для користування у 1995-1996 навчальному році в якості пілотного проекту у 12 штатах країни [3]. За результатами досліджень техаського університету (м.Остін) і Центру громадянської освіти і виховання, у 2008 році програмою “Проект ‘Громадянин’” користувалося 32.200 американських вчителів. Школярі, що брали участь у програмі, продемонстрували набагато кращі теоретичні знання, дослідницькі та практичні вміння та навички, ніж їхні ровесники, що не були учасниками програми[3].

Програму “Проект ‘Громадянин’” було розроблено як міждисциплінарний курс для учнів середніх і старших класів американських шкіл [6]. Крім того, програму “Проект ‘Громадянин’” перекладено 40 іноземними мовами, і вона набула популярності у багатьох країнах світу. Вчителі усіх американських штатів, багатьох європейських держав, країн африканського континенту, а також освітяни Китаю, Таїланду, Південної Кореї і Пакистану користуються програмою “Проект ‘Громадянин’”.

Метою програми є: заохочування майбутніх дорослих громадян до відповідальної і компетентної участі у місцевому і державному управлінні, а також вона допомагає навчатися впливати на політику місцевих і державних органів влади. Учні, що беруть участь у програмі, набувають знання про демократичні цінності та принципи, насамперед, патріотизм, справедливість, рівноправність, толерантність та інтелектуальні вміння і навички політичної діяльності[3].

Програма “Проект ‘Громадянин’” містить письмові завдання, усні презентації і художні проекти, які пропонуються для користування. Інструкції для вчителів є досить повними і зрозумілими. Надаються зразки презентацій і проектів з вивчення демократичних цінностей та

патріотичних рис характеру, цитати й приклади з життя різних історичних постатей. Методи викладання включають кооперативне навчання, читання та обговорення, індивідуальну і групову презентацію, розв'язання конфліктів [3].

Пропонуються різні ідеї щодо проектів на уроках із циклу “Соціальні науки” (“Американський уряд”, “Історія США”, “Світова історія”, “Географія”, “Економіка”), а також з дисциплін інших циклів (“Англійська мова”, “Література США”, “Мистецтво”, “Біологія”, “Фізика”, “Хімія”). Згідно з програмою “Проект ‘Громадянин’” урок розглядається як головний засіб патріотичного і громадянського виховання школярів. Саме на уроках систематично використовуються елементи патріотичного і громадянського виховання. Важливе значення для формування патріотичних і громадянських якостей учнів має історія. На уроках історії вивчаються героїчні події, життя видатних людей, справжніх патріотів країни. Часто підкреслюється думка про те, що історія США – це прагнення і рух народу до свободи і незалежності, про його роль у боротьбі за свободу і демократію у всьому світі. На таких уроках обговорюються актуальні політичні проблеми, порушуються питання стосовно передвиборчої боротьби тощо. Іноді учням пропонують знайти в газетах думки політичних діячів щодо їхніх патріотичних переконань та висловити власну думку стосовно питання: “Хто є справжнім патріотом країни?” Не останню роль відіграє і решта соціальних наук. На уроках географії розповідається про багатства і красу природи США, на уроках економіки про економічні досягнення країни і про економічні закони, авторами яких є відомі американські вчені. У процесі вивчення різних навчальних предметів в учнів формуються патріотичні погляди і переконання [4]. На уроках літератури учні вивчають біографії та твори відомих письменників та поетів США, дійсних патріотів своєї Батьківщини. Нерідко школярам також доручають підготувати твори з життя великих людей, для цього учні збирають потрібний фактичний матеріал в бібліотеці, в Інтернеті, вивчають велику кількість джерел. У підручниках з мови і літератури передбачені питання, що стимулюють до дискусії з тих чи інших проблем, наприклад: “Чому Роберта Фроста вважають національним американським поетом?” [4].

Згідно з результатами досліджень Контролюючої Служби (ОКС), Департаментом освіти США за 1999 р. навчальні програми Центру

громадянської освіти і виховання “Ми, народ. Громадянин і Конституція” і “Проект ‘Громадянин’” мали дуже позитивний вплив на поведінку і ставлення школярів до суспільства [3]. Щодо впровадження віщезазначених програм воно було б неможливим без керівництва та безпосередньо вчителів американських шкіл.

Сьогодні виховання громадянина-патріота оголошено у США найважливішим державним завданням, і тому його реалізацію покладено у систему фінансового, урядового, а також федерального, регіонального, місцевого та загальнонаціонального забезпечення і контролю. Провідну роль у вихованні свідомих громадян-патріотів своєї країни відіграє сучасна американська школа.

Цікавим для подальшого дослідження може бути питання стосовно виховання патріотизму в американських школярів в позашкільній діяльності.

Література

1. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності // Педагог. газета. – 2000. – № 6 (72), черв. – 6 с.
2. Barth J. L. America 2000, Goal 3: A Reactionary Reform of Citizenship Education. In Citizenship as Social Studies Education Bulletin 4. National Council for the Social Studies, 1992.
3. Center for Civic Education. National Standards for Civics and Government. Calabasas, CA. CCE, August 19, 1994. / <http://www.civiced/org.index.page=stds>.
4. National Commission on Social Studies in the Schools. Charting a Course: Social Studies for the 21st Century. Washington, DC: National Council for Social Studies, 1989.
5. The 28-th Annual Phi Delta Kappa Gallop Poll // Phi Delta Kappan. – 1998. – September. – P.50.
6. Wraga W.G. The Interdisciplinary Imperative for Citizenship Education / W.G. Wraga // Theory and Research in Social Education, 21. – 1993. – P. 201-231.

В статье анализируется опыт патриотического воспитания учеников средних школ США, рассматривается роль современной американской школы в воспитании сознательных граждан-патриотов.

Ключевые слова: патриотизм, патриотическое воспитание, современная американская школа, учебно-воспитательный процесс, патриотическое сознание, гражданская культура, национальные ценности, воспитание сознательных граждан-патриотов, ученики средних школ США.

The article deals with the experience in patriotic education of American high schools students, the role of modern American school in upbringing of conscious citizens-patriots has been emphasized.

Keywords: *patriotism, patrioticeducation, modern American school, educational process, patriotic awareness, civic culture, national values, upbringing of conscious citizens-patriots, Americanhighschools students.*

Барилко Є. О. – старший викладач кафедри практики іноземних мов Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Луганськ, Україна).

Рецензія - доктор педагогічних наук, проф. Червонецький В.В.

УДК 378.037: 821(410.1)

РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕРЕКЛАДАЧА У ПРОЦЕСІ НАПИСАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ

С.М. Барилко

У статті розглядається проблема розвитку творчої особистості майбутнього перекладача у процесі написання дипломної роботи.

Ключові слова: *творчість, творча особистість, проблема розвитку творчої особистості, майбутній перекладач, дипломна робота, література Англії і США.*

У новітніх концепціях виховання сучасної людини (Державна національна програма “Освіта” (Україна XXI століття), Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, Концепція педагогічної освіти) одним із стратегічних завдань є створення сприятливого середовища для формування творчої особистості майбутнього фахівця, реалізації та самореалізації його природних задатків, здібностей і можливостей у навчально-виховному процесі. Такий гуманістичний підхід орієнтує на розвиток особистості, її цінності, особистісну свободу, самотворчість у всіх сферах діяльності. Отже, формування особистості, здатної до творчої діяльності, є актуальним завданням сучасної освіти.